

доречним і методично обґрунтованим інтегруванням навчального матеріалу на лекціях та практичних заняттях.

Література:

1. Беспалько В. П. Не пора ли менять стратегию образования? // Педагогика. – 2001. – № 9. – С. 19 – 21.
2. Біляєв О. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 36 – 40.
3. Борисенко М. Міждисциплінарні зв'язки як засіб формування у студентів світоглядних поглядів // Вища школа. – 2004. – № 3. – С. 17 – 19.
4. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика: „бакалавр” за спеціальністю 6.010100 Початкове навчання напряму підготовки 0101 Педагогічна освіта. – К.: ГСВО ДСВО – 06 – 08. – С. 6 – 7, 18 – 30, 73 – 76, 82 – 87, 104 – 106.
5. Зверев И. Д., Максимова В. Н. Межпредметные связи в современной школе. – М.: Искусство, 1987. – 252 с.
6. Калягин Ю. М. Об интеграции обучения и воспитания в начальной школе // Начальная школа. – 1989. – № 3. – С. 52 – 54.
7. Калягин Ю. М., Алексеенко О. М. Интеграция школьного обучения // Начальная школа. – 2000. – № 1. – С. 28 – 29.
8. Костюк Н. Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання. – К.: Вища школа, 1998. – 327 с.
9. Костюк Н. Т., Лутай В. С., Белогуб В. Д. Интеграция современного научного знания: методологический анализ. – К.: Радянська школа, 1984. – 317 с.
10. Максимова В. М. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы. – М.: Просвещение, 1986. – 236 с.
11. Малафійк І. В. Дидактика: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 395 с.
12. Одинцова Г. С. Формування мовно-мовленнєвих компетентностей У майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення курсу „Українська мова за професійним спрямуванням” // Матеріали регіонального науково-практичного семінару). – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 188 с.
13. Савченко О. Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків // Початкова школа. – 1992. – № 1. – С. 27 – 29.
14. Хен Д. Інтегрований підхід до професійної освіти // Інформатика і освіта. – 1996. – № 2. – С. 35 – 37.

УДК 371.4

Рацул А.Б.

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї

***Анотація.** У статті порушено проблеми педагогічної культури сучасної української сім'ї, розглянуто її вплив на розвиток дитини та існуючі проблеми у сімейному вихованні.*

***Аннотация.** В статье раскрывается педагогическая культура современной украинской семьи, ее влияние на развитие ребенка и существующие проблемы в семейном воспитании.*

***Annotation.** The article reveals the pedagogical culture of the modern family, its deep influence on child's upbringing and the existing problems in family education.*

Проблема сімейного виховання пов'язана з підвищенням якості виховання особистості у суспільстві. Її розв'язання спрямоване на обґрунтування наукового забезпечення системи сімейного виховання, зокрема на формування готовності батьків до здійснення цього процесу. Під впливом умов, що склалися об'єктивно, коли сімейному вихованню не надавалося достатньої уваги ні в теорії педагогіки, ні у практиці роботи школи, розробка даної проблеми не здійснювалася на належному рівні. Таким чином, виникає низка протиріч. З одного боку, реально існуюча важливість сімейного виховання для формування особистості, з іншого – негативні тенденції розвитку сім'ї у сучасних умовах. З одного боку, потреба дитини у сімейному вихованні, з іншого – недостатньо високий рівень готовності батьків до задоволення потреб дитини. З одного боку, потреба батьків у підвищенні рівня педагогічної підготовки до організації виховного процесу, а з іншого – недостатній рівень підготовки вчителів-вихователів до організації роботи з батьками у цьому напрямку. У зв'язку із цим, на нашу думку, важливого значення набуває дослідження проблем сім'ї, теоретичне обґрунтування її впливу на розвиток дитини, розробка і впровадження заходів, що сприятимуть підвищенню ефективності ролі батьків у виховному процесі. Слід зазначити, що в цьому напрямку було зроблено чимало, проте, у зв'язку зі зміною умов життя населення, труднощами у функціонуванні сім'ї, викликаними чинниками економічного характеру, проблема сімейного виховання та розвитку дітей набула нових граней – стала складнішою і більш суперечливою.

Загальні питання сімейного виховання розглянуто у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних класиків педагогічної та психологічної наук: Л. Виготського, А. Макаренка, І. Песталоцці, В. Сухомлинського та ін. До цих питань звертаються також наші сучасники: Е. Берн, Л. Божович, В. Титаренко, С. Максименко, В. Семиченко та ін.

Об'єктом пропонованого дослідження є сучасна українська сім'я. Предметом – педагогічна культура сучасної української сім'ї. Мета дослідження: теоретично обґрунтувати аналіз впливу сім'ї на виховання дитини, виявити існуючі проблеми у сучасному сімейному вихованні.

У процесі соціально-економічного розвитку нашого суспільства, підвищеної уваги до кожної особистості і її ролі в житті суспільства, зростання політичного рівня населення змінюється сама сім'я і набувають нового змісту її функції, що викликає розширення і ускладнення завдань сімейного виховання на сучасному етапі їх розвитку. Об'єктивна складність процесу сімейного виховання породжує реальні труднощі виховної діяльності, які виступають як умови та обставини, що потребують певних зусиль для їх подолання.

Результат виховання дитини залежить від рівня усвідомлення об'єктивності складнощів суб'єктивної спрямованості на процес їх подолання, що значною мірою зумовлюється загальним рівнем готовності батьків до виховної діяльності і виступає у формі реально існуючих труднощів. Поняття „труднощі сім'ї” слід пов'язувати також з протиріччями періоду сучасного життя, невлаштованістю побуту, відсутністю необхідних психолого-педагогічних знань та навичок по догляду за дитиною, невідповідністю між внутрішніми переконаннями і новим соціальним статусом, між вимогами нової соціальної ролі (батьків) і підготовленістю до її виконання.

Серед численних проявів несприятливих тенденцій, що суттєво ускладнюють психічний розвиток і виховання дітей, особливе місце має скорочення тривалості і збіднення змісту спілкування в сім'ї, дефіцит тепла та уважного ставлення одне до одного, поступове зникнення сумісних форм корисної діяльності дитини і дорослих. Місце особистісного і пізнавального спілкування все більше посідають його вузькопрагматичні форми – догляд, дотримання режиму дня тощо. Збіднення і формалізація контактів у поєднанні з підвищеними вимогами батьків до їх безумовного виконання нерідко вже у ранньому віці дитини провокують невпевненість у своїх силах, стійке емоційне неблагополуччя, негативізм, афективні реакції, неприйнятні форми самоствердження; створюють серйозні смислові перепони в розумінні вимог дорослих, іншими словами, ще більше ускладнюють життя і самих дітей, і їхніх батьків.

Парадоксально, однак часто найбільшої шкоди завдають дитині вдома, в сім'ї – саме там, де вона повинна почуватися найбільш захищеною, її жорстоко карають і фізично, і морально. Спостерігаючи за батьками, можна помітити постійне невдоволення дитиною: одних батьків дратують діти рухливі і непокірні, інших, навпаки, – замкнуті і відчужені. Дехто розчарований тим, що їхня дитина не геній. Вона стає для них символом особистих невдач і зовсім не береться до уваги те, що прихована і неприхована неприязнь не можуть сприяти формуванню в дитини самоповаги та поваги до батьків.

Ідеї цінності та унікальності людського життя, переваги індивідуального над суспільним та відповідальності батьків за забезпечення рівня життя дитини, необхідного для її фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку, що закладені в Конвенції ООН про права дитини, на жаль, вступають у протиріччя з реаліями сьогодення. Особливістю часу є також те, що не всі батьки можуть усвідомити суть соціальної рівності між дітьми і дорослими, а через те відкидають навіть цю ідею. Дійсно, дитина не може зрівнятися з дорослим ні в знаннях, ні в життєвому досвіді, ні в навичках та вміннях. Проте ці поняття не слугують ознакою рівності і серед дорослих. Рівність не передбачає одноманітності, а означає, що люди, незважаючи на всі їхні індивідуальні особливості і здібності, володіють різними правами на повагу і особисту гідність.

Інколи у дорослих є відчуття своєї невідповідності своїм же ідеалам. У такому випадку дитина, при її безпорадності, є заманливим об'єктом для порівняння. Такі спостереження наводять на роздуми, що педагогічні уявлення батьків не можна аналізувати і оцінювати автономно, без урахування системи їхніх цінностей і поглядів на проблеми сім'ї та сімейне життя, оскільки не можна розглядати домашнє виховання без його контексту. Виховна діяльність батьків завжди відбувається на фоні сімейного життя – вона його частина і регулюється життєвими умовами сім'ї та іншими індивідуальними факторами, різними в конкретних сім'ях. Отже, поняття „сімейне виховання” є не тільки простою сумою його чинників – категорій сім'ї і виховання, а й їх синтезом.

Зрозуміти педагогічні проблеми сім'ї дозволяє її бачення як особливої системи, яка має численні зовнішні та внутрішні зв'язки. Системний підхід допомагає тонко зрозуміти дитину як неповторну особистість і передбачає одночасне вивчення всіх сторін її розвитку, їх взаємозв'язок, розгляд дитини як цілісного індивіда у різних її стосунках зі світом, передовим у сім'ї, де вона відчуває себе найбільш природно. Адже суспільство не має іншого такого інституту, який би міг підмінити сім'ю у функції первинної соціалізації. Такого

висновку свого часу дійшов великий філософ Аристотель, на думку якого, якість виховання різко знижується, якщо право на виховання дітей передати від батьків до держави [2, 22]. У цьому ми мали змогу переконатися в останні десятиліття.

Батьки мають першочергове право на виховання своїх дітей. Цей принцип відображено в Декларації ООН прав людини та характерний для більшості суспільних систем і культур. Право і обов'язок батьків забезпечити достойний рівень життя дитини, її фізичний, інтелектуальний та духовний розвиток зафіксовані в Конвенції ООН про права дитини [2, 3]. Суть цих положень у тому, що саме батьки несуть відповідальність за здоров'я, розвиток і благополуччя своїх дітей.

Батьки і діти є підсистемами сім'ї, а сім'я – підсистемою суспільства. Сім'я виступає і як середовище, що впливає на дитину, і як суб'єкт виховного процесу. Цілеспрямоване та комплексне вивчення сучасного стану виховання в сім'ї дозволяє виділити найбільш актуальні педагогічні проблеми, вирішення яких потребує спеціальної підготовки батьків, фахової допомоги спеціалістів та наукового забезпечення на теоретичному та практичному рівнях, яке включатиме розробку концепції сімейного та родинного виховання, створення та впровадження інтегрованих програм, спрямованих на допомогу сім'ї.

До таких педагогічних проблем належать передусім відсутність єдиної стратегії виховання дитини; недооцінка етапів розвитку особистості; нерозуміння їх самоцінності та унікальності; недостатня готовність батьків до виховання та реалізації виховної функції, причина якої криється в обмежених знаннях з вікової педагогіки, психології та фізіології, що виявляється у навичках догляду за дітьми та вміннях спілкуватися з ними, в некритичному ставленні до особистої педагогічної діяльності та здатності до прогнозування виховного процесу в сім'ї і його наслідків. На наш погляд, окремими педагогічними проблемами сім'ї необхідно розглядати можливості батьків користуватися методами сімейного виховання дитини, особистісну поведінку батьків, яка не завжди є педагогічно доцільною, та спровоковану нею особистісну поведінку дітей, особливості первинної соціалізації, дитячої субкультури, вплив засобів масової інформації та індустрії розваг на формування особистості дитини. Ці проблеми базуються на рівні сформованості педагогічної культури батьків, тому логічно постає завдання її підвищити.

Як свідчать численні опитування, сучасні батьки не мають чіткої, єдиної стратегії виховання дітей у сім'ї. Одна з причин полягає в тому, що змінилися умови життя, а також цінності та пріоритети сімейного виховання. Втрата традиційних орієнтирів та ідеалів старших поколінь, невизначеність значної частини молоді в особистій стратегії поведінки та загальна розгубленість в умовах мінливого суспільства на перший план поставили проблеми виживання та існування. Орієнтування суспільства на розвиток ринкових відносин у сфері виробництва, комп'ютеризація засобів виробництва та відкритість для інтеграції в нашу культуру інших культур на перше місце висувують бажання батьків бачити свою дитину в подальшому владною, напористою. Відповідно до цих прагнень батьки намагаються виховувати в дітей прагматичність, раціональність, волю до успіху. Своєю поведінкою в суспільстві вони подають дітям приклади агресивності і вважають її в сучасних умовах життя надзвичайно важливою якістю. У той самий час, такі особистісні якості, як доброта, вміння співчувати і допомагати іншим в

ієрархії сучасної системи батьківських цінностей виховання дитини посідають значно нижчі місця.

Сьогодні помітне суттєве обмеження можливостей соціального оточення дитини. Сучасні батьки намагаються уникати впливу на дитину з боку бабусь та дідусів, діти рідко відвідують театри, виставки, разом з батьками ходять на прогулянки та екскурсії. Таким чином, спосіб засвоєння світу для дитини перетворюється із безпосереднього в опосередкований. Батьки прагнуть до того, щоб їхня дитина якомога раніше почала займатися музикою або танцями, вивчати іноземні мови. В останні десятиліття виник синдром „зрощування дітей у заданих умовах”. Життя дитини планується тільки батьками: вони самі вирішують, що дитині цікаво, а що ні, чим вона повинна займатися і чого навчатися. З боку дорослих повсякчас відбувається тиск, суть якого виявляється або у вимогах обов’язкового успіху, або в його очікуванні.

Дорослі не сприймають такі природні характеристики дитячої поведінки, як єдність зовнішнього і внутрішнього світу існування.

Американський учений Н. Постман у своїй надзвичайно популярній статті „Зникнення дитинства” стверджує, що дорослі стосовно дітей діють як колонізатори. Своім зневаженням або дестабілізацією руйнують світ гри дитини та її внутрішню логіку [4, 51]. Саме на цьому ще в 70-ті роки акцентував увагу радянський психолог О. Запорожець, наголошуючи на тому, що дитинство дає дитині можливість ще до досягнення зрілості залучатися до скарбниць духовної і матеріальної культури, створеної суспільством, набувати специфічних для людини здібностей і моральних якостей особистості, і, піднявшись, рухатися далі у своєму розвитку [10, 52].

Таким чином, життєва біографія сучасних дітей значною мірою відірвана від дорослих, розподілена в часі і обмежена в просторі. Надзвичайно актуальною для сучасних дітей є проблема природовідповідності. Батьки повинні орієнтуватися на реальність, сприймати свою дитину такою, якою вона є, і допомагати їй рости та розвиватися, створюючи необхідні для цього умови, серед яких особливе місце посідає загальний позитивний фон сім’ї. Особливо, якщо в періоди вікових криз не виявляти тактовності у спілкуванні з дитиною, можна спровокувати з її боку підвищену схильність до непокори, до вияву своєї волі. Пробудження усвідомлення значущості свого „Я” для навколишнього світу та особливості природного темпераменту часто стають причиною численних непорозумінь між батьками і дітьми, а в деяких життєвих ситуаціях можуть трактуватися як виклик з боку дитини авторитетові батьків. Тут, на думку Д. Добсона, виявляється важливий парадокс дитячої свідомості: діти хочуть підкорятися своїм батькам, але для них важливо, щоб батьки не зловживали правом командувати ними. Цього можна досягти атмосферою любові, а також дотриманням непорушності певних засад, які гарантують захищеність дитини і силу батьківського авторитету та прав кожного з них [3, 217].

Процес виховання не може бути стихійним. Чітке усвідомлення батьками того, що вони хочуть і чого не хочуть допоможе сформувати їм свою позицію вихователів і окреслити головні принципи виховання [5, 118]:

- дитина повинна знати, чого хочуть від неї батьки, що в її поведінці їх задовольняє, а що ні;
- не можна карати дитину за те, чого вона не знала, відповідальність дітей за вчинки має базуватися на їх розумінні скоєного;
- перш ніж чогось вимагати від дитини, треба впевнитися, що вона на це здатна;

– не можна карати дитину за поведінку, в якій немає злісної непокори, слід відрізняти дитячу безпорадність і злісну непокору: безпорадність базується на забудькуватості, виникає в результаті помилок і випадковостей, а злісна непокор є обдуманим актом, відмовою визнавати батьківську владу, виявляється тільки тоді, коли дитина знає, чого хочуть від неї батьки і робить протилежне;

– одразу після владнання конфлікту дитину необхідно пригорнути і показати їй свою любов;

– у стосунках з дітьми потрібно керуватися почуттям любові;

– не принижувати гідність дитини фізичними покараннями, які порушують її права як члена сім'ї і суспільства і свідчать про безсилля батьків як вихователів.

Дотримання цих принципів сімейного виховання допомагає створити атмосферу емоційної захищеності дитини, привчити її поважати інших, батькам зрозуміти емоційні і фізичні особливості дитини та добирати засоби виховання відповідно до її індивідуальних потреб.

Формула здорового батьківства виходить з двох основних компонентів – з любові і вимогливості, які сприяють дії цілої системи стимулів дитячої поведінки. Зосередження тільки на любові за рахунок вимогливості може спричинити неповагу дітей до батьків, їх авторитету і, навпаки, авторитарна, гнітюча атмосфера в сім'ї глибоко ображає і дає підстави дитині думати, що її не люблять і вона нікому не потрібна.

Головна виховна стратегія батьків у цей період життя дитини – досягти балансу між милосердям і справедливістю, між ніжністю і вимогливістю, між любов'ю і суворістю.

Отже, в основі виховної діяльності дорослих необхідно керуватися принципами любові і вимогливості, розумної міри відповідальності і самоконтролю для кожного віку, батьківського керування без зайвого крику, поваги до особистості і гідності дитини, реальних вимог і спокійної послідовності при їх виконанні, справедливого використання арсеналу стимулів і покарань. У цьому виявляється педагогічна культура батьків.

Стратегія виховання логічно впливає з педагогічного мислення, яке базується на спеціальних знаннях і вміннях прогнозувати результати виховної діяльності. Однак, як свідчать опитування, батьки відчувають гостру нестачу педагогічних знань, потребують спеціальних консультацій і керівництва в питаннях сімейного виховання з боку спеціалістів. Проте в реалізації цих важливих питань є проблеми, пов'язані з існуючими нині теоріями і методиками виховання дітей у сім'ї.

У практиці сімейного виховання більшість батьків спирається на особистий життєвий досвід чи особисті спостереження, які дозволяють їм певною мірою пояснити чи спрогнозувати ті чи інші форми поведінки дітей.

У наш час посилюється розуміння того факту, що стиль і методи виховання формуються не тільки батьками. На цей процес значно впливають і особливості характеру дитини, особливості її психіки. Важливим складником сімейного виховання є взаємовплив батьків і дітей.

У процесі сімейного виховання батькам доводиться керуватися не тільки особистими міркуваннями і почуттями, а й брати до уваги почуття дітей. Враховуючи це, батькам необхідно регулювати свої стосунки з дітьми, вибирати форми реакцій на той чи інший вчинок, орієнтуючись на самопочуття та рівень розвитку дитини.

Мікроклімат сім'ї виступає принциповою основою для формування і розвитку особистості [4, 10]. Проте сам по собі клімат сім'ї часто є лиш віддзеркаленням більш глобальної системи, що оточує дитину, – своєрідної сімейної педагогічної системи. Сімейне виховання це комплекс цілеспрямованих педагогічних впливів на дитину найближчого оточення. Варто розглянути декілька теоретичних підходів (моделей) до сімейного виховання та розуміння ролі і змісту дитячо-батьківських стосунків, сформульованих прихильниками різних психологічних течій [2, 22].

1. Психоаналітична модель. Американський психолог Е. Еріксон розглядав становлення особистості людини протягом усього її життя від народження до смерті. При цьому в ранні роки людина зазнає суттєвого впливу з боку сім'ї, а пізніше – з боку більш широкого соціального оточення. На перших стадіях життєвого шляху дитина знаходиться переважно в зоні батьківського впливу. Основи формування здорової особистості – базове почуття довіри до світу (внутрішня визначеність), автономність (самостійність, почуття розширення можливостей самоконтролю), ініціативність – складаються в умовах грамотної батьківської позиції (впевненості, надійності, заохочення самостійних дій). Широкого визнання отримала позиція Е. Фромма щодо ролі матері і батька у вихованні дітей, щодо особливостей материнської і батьківської любові. Материнська любов безумовна: дитину люблять просто за те, що вона є. Це пасивне переживання, тому материнської любові не треба добиватися. Сама мати повинна володіти вірою в життя, не бути тривожною, тільки тоді вона зможе передати дитині відчуття безпеки. В ідеальному випадку материнська любов не намагається завадити дитині дорослішати, не призначає винагороду за її безпомічність. Батьківська любов переважно обумовлена, її треба і, що важливо, можна заслужити досягненнями, виконанням обов'язків, відповідністю очікуванням, дисципліною. Великої уваги вчений надає встановленню близьких взаємостосунків між дітьми і батьками.

За твердженням Д. Віннікота, чільне місце в роботі з батьками посідає відпрацювання правильних базисних установок, тобто батькам пропонується більше довіряти своїй „інтуїтивній мудрості”, бути природними, але послідовними та передбачуваними. Вчений вважає, що взаємостосунки батьків і дитини змінюються у процесі її дорослішання.

Відомий американський психотерапевт і теоретик психоаналітичного напрямку Е. Берн підкреслює, що ключ до зміни поведінки дитини лежить у зміні взаємостосунків між дитиною і батьками, в зміні способу життя сім'ї. Батьки, на думку Е. Берна, повинні навчитися аналізувати соціальні взаємозв'язки в сім'ї і познайомити дитину зі способами такого аналізу.

2. Біхевіористична модель. Основна увага приділяється техніці поведінки і дисципліни дитини. Радикальний представник біхевіоризму Б. Скіннер розмежував два основних типи поведінки: респондентну (як відповідь на знайомий стимул) та оперантну, що визначається і контролюється результатом, який слідує за нею. Таким чином, Б. Скіннер вважає, що свободи волі особистості не існує, поведінка окремої людини знаходиться під контролем соціального оточення.

Представник необіхевіоризму А. Бандура стверджує, що батьківська поведінка є домінуючою моделлю для формування деяких загальних рис, правил поведінки, зразком для наслідування дитиною у спробах побудувати власну поведінку. Підкріплення з боку батьків необхідне для збереження поведінки, яка виникла на основі наслідування.

3. Гуманістична модель. Фундамент особистості або стиль життя закладається і міцно закріплюється в дитинстві. Сімейна атмосфера, установки, цінності, взаємоповага членів сім'ї та здорова любов сприяють розвитку в дитини широкого соціального інтересу. Один з представників цього напрямку А. Адлер розглядає виховання не лише з погляду користі для окремої сім'ї та дитини, але і як діяльність батьків, що суттєво впливає на стан суспільства в цілому. Вчений вважає, що лише рівність, не тотожність у правах та обов'язках між батьками і дітьми дасть найкращого результату у їх взаємовідносинах.

На думку К. Роджерса, для позитивної взаємодії з дітьми батькам необхідні три основні уміння: слухати, що дитина хоче сказати батькам; виражати власні думки і почуття доступно для розуміння дитини; вирішувати конфліктні питання так, щоб результатами були задоволені обидві сторони.

Основні ідеї К. Роджерса щодо виховання:

А. Батьки повинні прагнути створити вплив на цінності та переконання дітей, залишаючи за ними свободу вибору конкретних дій.

Б. Стиль спілкування в сім'ї повинен бути заснований на відкритості, свободі, взаємоповазі.

В. Необхідно навчити дитину самостійно справлятися з проблемами, поступово передаючи їй відповідальність за пошук і прийняття рішення.

Г. Батьки повинні навчитися приймати допомогу від дітей.

4. Народно-традиційна модель. В основі виховання дітей лежить патріархальність – повага до батьків, старших членів сім'ї, передача досвіду молодшому поколінню від старшого. Головні засоби виховання – молитва, приклад батьків, їх внутрішнє духовне життя, подолання індивідуалізму, самолюбства, прагнення до духовно-моральної досконалості. В основі даної виховної моделі лежить передача системи духовних, моральних, культурних цінностей з покоління в покоління, що є основою збереження міцної сім'ї, держави, нації.

Методи виховання, які використовуються у сім'ї, зумовлені взаємозв'язками суб'єктів виховного процесу, які мають неформальний характер і відрізняються як за кількістю, так і за змістом (тобто за психологічною сутністю та ефективністю впливу на дитину), порівняно з методами виховання, що використовуються в інших соціальних інститутах.

За словами Т. Кулікової, в сімейних методах виховання відсутній відтінок навмисності, який властивий суспільним інститутам виховання, але спостерігається більше природності, зверненості до конкретної дитини, що має свій життєвий досвід, певні звички, нахили й уподобання [1, 100]. На нашу думку, взаємини батьків і дітей передбачають здійснення певних впливів як з одного, так і з іншого боку. Батьки і діти свідомо й несвідомо використовують різні види впливу одне на одного з метою отримання певних привілеїв, психологічної користі тощо.

Нас цікавить цілеспрямований вплив батьків як фактор формування особистості дитини. У цьому аспекті виховні впливи можна поділити за характером того, на що у самому об'єкті виховання вони спрямовані [2, 100]:

1. Когнітивні виховні впливи націлені на систему знань людини, на її перетворення. Існує думка, що знання людини про світ не тільки визначають її як особистість, але й справляють вирішальний вплив на її поведінку. У сучасних умовах суспільства значення цього аспекту виховних впливів підвищується і стає основним.

2. Емоційні виховні впливи покликані викликати і підтримувати у дитини певні афективні стани, які полегшують або ускладнюють прийняття нею інших психологічних впливів. Позитивні емоції, які виявляють батьки, сприяють відкритості дитини до їхніх впливів, негативні емоції, а навпаки, – перешкоджають здійсненню виховних впливів. У зв'язку з цим Ф. Хорват характеризує почуття матері до дитини так: „Психічна врівноваженість матері, її хороший настрій, лагідне слово викликають у дитини позитивні емоції. Всі негативні емоції матері, навіть якщо вони не стосуються дитини, сприймаються нею як покарання” [1, 101].

3. Поведінкові виховні впливи, безпосередньо спрямовані на вчинки дитини, примушуючи її діяти певним чином і забезпечуючи відповідні позитивні або негативні підкріплення вчинкам, що здійснюють опосередкований вплив на її особистість. У даному випадку дитина спочатку здійснює вчинок і тільки потім усвідомлює його користь чи шкоду.

Соціальна ситуація, у якій перебуває сучасна сім'я, спричиняє те, що виховання дітей викликає у батьків низку проблем. Зважаючи на те, що суспільством ставиться завдання посилити сімейне виховання, школа та соціальні служби мають допомагати сім'ї у створенні нормальних психолого-педагогічних та емоційно-моральних умов для повноцінного виховання дітей, розвитку їхніх пізнавальних інтересів, фізичного удосконалення, нормального спілкування з батьками та іншими членами сім'ї, у набутті батьками умінь, необхідних для вирішення складних проблем сімейного виховання. Вимога сучасного суспільства поліпшити якість сімейного виховання та підвищити відповідальність батьків за виховання дітей часто стикається з проблемою матеріальної незабезпеченості сім'ї, зосередженості батьків на пошуках коштів для того, щоб насамперед забезпечити їх нормальним харчуванням, одягом, тобто задовольнити фізичні потреби дитини. Внаслідок цього духовний розвиток дитини залишається часто поза увагою батьків, на нього не вистачає вже ні сил, ні часу.

Аналіз проблеми дає всі підстави стверджувати, що сім'я є першоосновою, головною ланкою, мікросоціумом, де формуються і виявляються індивідуальні якості особистості, мотиви її поведінки, реалізуються її потреби, відбувається самопізнання, самоактуалізація особистості та її соціалізація. Сімейне виховання, інтегруючись з іншими системами виховання, є провідною ланкою загальної моделі виховання в суспільстві. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набутти власного досвіду поведінки і діяльності та найголовніше – сприяти всебічному, гармонійному розвитку дитини. Ефективність розвитку та виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова сімейного виховання – міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей, відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесені ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища.

Література:

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) /А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнона / Загальна редакція А. Й. Капської. – К.: 2002. – 164 с.

2. Алексеев Т. Ф. Педагогические проблемы молодой семьи: Навч. пос. – К.: ІЗМН, 1997. – 116 с.
3. Баркан А. И. Практическая психология для родителей или как научиться понимать своего ребенка. – М.: АСТ – ПРЕСС, 2000. – 432 с.
4. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 247 с.
5. Психологія та педагогіка сімейного спілкування / За ред. В. А. Семиченко, В. Є. Заслуженюк. – К.: Веселка, 1998. – 210 с.

УДК 371.3

Рацул А.В.

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається досвід застосування у навчанні іноземних мов мультимедійних технологій, які передбачають поєднання в собі навчання, розвитку та виховання, створюють умови для саморозкриття особистісного потенціалу учнів через включення їх у різноманітні види діяльності.

Аннотация. В статье рассматривается опыт использования мультимедийных технологий обучения иностранным языкам в средней школе, которые предусматривают сочетание в себе обучения, развития и образованности, создают условия для самореализации личностного потенциала учеников, благодаря внедрению этих технологий в разнообразные виды деятельности.

Annotation. The article describes the experience of using modern means such as multimedia technologies in the process of teaching foreign languages, which provide the unification of studying, development and bringing up, also create the conditions for the pupils' personal potential realization because of including these technologies into various kinds of activity.

Становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження до світового освітнього простору, стало ознакою сьогодення. Так, зміст освіти збагачується новими пошуками шляхів формування творчих умінь учня, розвитком здібностей учнів оперувати інформацією, творчо розв'язувати педагогічні проблеми з акцентом на індивідуалізацію освітніх програм. Традиційні способи – усне мовлення і письмо, телефонний і радіозв'язок – поступаються місцем комп'ютерним засобам навчання, використанню телекомунікацій глобального масштабу; спостерігається подальша інтеграція освітніх факторів: школи, сім'ї, мікро- і макросоціуму.

Використання освітніх технологій є актуальною, науково-педагогічною проблемою. Так, у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників висвітлено сутність поняття технологій навчання (М. Кларін, Л. Кондрашова, А. Нісімчук, О. Пехота, І. Прокопенко, С. Сисоєва, І. Смолюк, Ф. Янушкевич, Г. Селевко та ін.). Обґрунтування принципових можливостей використання різних методик та технологій навчання іноземних мов в середній школі, формулювання загальних концептуальних положень стосовно організації навчальної діяльності з іноземної